

І. О. Журба, О. В. Якушев, О. Є. Губар, Л. Ю. Тернова, Н. С. Самара

СОЦІАЛЬНА РОБОТА ЯК СКЛADOVA ПОЛІТИКИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ РЕГІОНУ

У статті досліджено категорії «соціальний захист» та «соціальна робота». Встановлено, що система соціальних послуг ґрунтується на законодавчій базі, яку потрібно у найближчій перспективі реформувати та удосконалювати. Визначено, що, крім недосконалості правової бази щодо організації соціальної роботи, її якість погіршується такими чинниками: обмеженість матеріальних та фінансових ресурсів соціальних організацій, служб, установ, зокрема дефіцит коштів в органах місцевого самоврядування; некоординованість дій соціальних служб різного напрямку; брак висококваліфікованих фахівців із соціальної роботи; низькі соціальні статуси та заробітна плата соціальних працівників; слабкий розвиток третього сектору соціальної роботи. Проаналізовано законодавчу базу про права ВПО та встановлено, що останні перебувають під законним захистом українського уряду, за ними зберігаються усі права та захист згідно з міжнародним законодавством з прав людини. Дослідження показали, що соціальна робота з ВПО містить природно-антропологічну, духовно-культурну та агентно-професійну складові, з допомогою яких здійснюються адаптація та акультурація переселенців. Встановлено, що функції соціальної роботи з ВПО спрямовані на надання постійної підтримки, підвищення статусу, поліпшення становища мігранта та впливають на середовище, в яке він вливається. Адаптація ВПО цілком залежить від їх зайнятості, і низький її рівень має негативні соціально-економічні наслідки як в цілому для України, так і для суспільства зокрема. В статті розглянуто основні причинно-наслідкові взаємозв'язки зазначеної проблеми. Проаналізовано стан зайнятості ВПО в Україні та Кіровоградській області та запропоновано напрями щодо покращення якості соціальної роботи з ВПО регіону.

Ключові слова: соціальна робота, соціальний захист, політика соціального захисту, внутрішньо переміщені особи (ВПО).

Актуальність проблеми (постановка проблеми). Соціально-економічний розвиток суспільства, негативна демографічна ситуація, яка спостерігається в багатьох країнах світу, військові конфлікти – все це передумови соціального забезпечення, яке стає невід'ємним складником державної соціальної політики. Соціальний захист завжди займав і займає одне з ключових місць у житті суспільства, держави, а також окремої людини. На даний період часу система соціального захисту населення є неодмінним атрибутом соціальної політики держави. Соціальний захист виступає однією зі складових частин соціальної політики.

Україна сьогодні перебуває в процесі реформування, вона має нестабільні політичну та економічну системи, анексію Криму та військові дії, що пов'язані із боротьбою з тероризмом і забезпеченням територіальної цілісності України. Як результат мільйони людей потребують соціальної допомоги і захисту, й першочергово – з боку держави. За цих обставин особливого значення набувають соціальна робота та соціальний захист в цілому внутрішньо переміщених осіб. Тут ми будемо говорити як про реальний стан із надання допомоги, підтримки та здійснення соціального захисту внутрішньо переміщених осіб, так і про теорію і методологію соціальної роботи.

Аналіз останніх джерел досліджень і публікацій. Дослідження зарубіжної й вітчизняної літератури, присвяченої нагальним проблемам соціальної роботи як складової політики соціального захисту, наводяться у працях таких вчених: Л. Баранник [1], В. Курбатов, А. Андрющенко, Р. Шейко, С. Вакуленко, І. Косуля [2, с. 371]. Із зарубіжним досвідом соціального захисту внутрішньо переміщених осіб, їх потреб та проблем можна ознайомитись у роботах таких вчених, як: Ю. Волтер, Ф. Аерн [3]; Д. Педерсен [4], П. Кабачнік, І. Регульська, Б. Мічнек [5] та інші. О. Балакірева [6], О. Іванова, І. Качановські [7] та інші займаються вивченням проблем та потреб ВПО. Однак питання теоретичного, методологічного та практичного характеру у сфері соціального захисту і, зокрема, соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами залишаються ще недостатньо дослідженими.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження теоретичних положень та стану соціальної роботи як складової політики соціального захисту внутрішньо переміщених осіб і розробка пропозицій щодо її удосконалення.

Викладення основного матеріалу дослідження. Соціальний захист визначає громадянську позицію держави, він є її індикатором. Україна – соціальна держава. Однією із найважливіших державних функцій є захист, і сьогодні в Україні – це є найактуальнішим питанням. Конституція нашої держави визначає найвищою соціальною цінністю людину, її життя та здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку; права та свободи людини, їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, яка відповідає перед людиною за свою діяльність; утвердження та забезпечення прав і свобод людини є основним обов'язком держави. Отже, Україна як держава зобов'язує себе здійснювати функцію соціального захисту громадян [8]. Зміст соціальної функції держави різноманітний і широкий за обсягом охоплення діяльності. Основне призначення захисної функції – усунення та/або пом'якшення потенційних соціальних проблем у суспільстві, вирівнювання соціального стану та позицій людей, розвиток охорони здоров'я, освіти та культури.

Незважаючи на те, що соціальній роботі як соціокультурному феномену більше сотні років, навколо визначення її сутності постійно ведуться дискусії та суперечності. «Соціальна робота – це академічна дисципліна та професійна діяльність, яка сприяє соціальним змінам та розвитку, соціальній єдності, а також наснаженню та незалежності людей, залучає окремих фізичних осіб, групи та суспільні структури до вирішення проблем осіб, сімей, що перебувають в складних життєвих обставинах, та покращення якості їх життя та добробуту на засадах принципів соціальної справедливості, дотримання прав людини, колективної відповідальності та поваги, протидіє факторам соціального виключення та сприяє дотриманню прав людини» [9].

Дослідження класифікації змісту соціальної роботи у роботах В. Курбатова враховує той факт, що ми маємо справу з універсальною діяльністю з міждисциплінарним характером [2]. Основними принципами соціальної роботи можна назвати: універсальність, охорона соціальних прав, толерантність, профілактичні спрямування, опора на власні сили, клієнтоцентризм, мобілізація соціальних ресурсів своєчасного реагування, конфіденційність та ін.

Забезпечення виживання соціально незахищених верств населення та першочерговий захист окремих категорій громадян (військовослужбовців, вимушених переселенців, постраждалих та ін.) – це основна мета соціального захисту в Україні сьогодні. У перспективі основна мета соціального захисту України має відповідати ст. 46 Конституції України, згідно з якою громадяни мають право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та інших випадках, передбачених законом [8].

В цілому, система надання соціальних послуг ґрунтується на Конституції нашої держави і регулюється більш ніж 50 законами та понад 120 підзаконними нормативно-правовими актами, що визначають схеми соціальної підтримки нужденних відповідно до міжнародних договорів України з питань надання соціальних послуг, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Спеціалісти відзначають громіздкість, розкоординованість та суперечність між різними нормативно-правовими документами законодавчої бази системи соціальних послуг. А це, в свою чергу, призводить до посилення дисбалансу між зобов'язаннями держави перед клієнтами та її можливостями щодо соціальних виплат. Тож чинну законодавчу базу системи соціальних послуг з метою підвищення її якості у найближчій перспективі потрібно реформувати та удосконалити.

Крім недосконалої правової бази щодо її організації, соціальна робота також стикається з низкою проблем, а саме:

- обмеження матеріальних та фінансових ресурсів соціальних організацій, служб, установ, зокрема наявний дефіцит коштів в органах місцевого самоврядування;
- некоординованість дій соціальних служб різного напрямку, через що низька ефективність усієї системи соціального захисту;
- брак висококваліфікованих фахівців з ґрунтовною підготовкою з соціальної роботи;
- вкрай низькі соціальний статус та заробітна плата соціальних працівників;
- слабка розвиненість третього сектору соціальної роботи, зокрема НДО, благодійних фондів, ресурсних центрів та ін. [2, с. 391; 10; 11].

Починаючи з 2014 р., в Україні відбуваються суттєві зміни в демографічному розміщенні людей та зміни структури суспільства. Після анексії Російською Федерацією Криму та введення її

військ на Схід нашої країни в українському суспільстві з'явилися терміни «біженці» і «внутрішньо переміщені особи». Згідно зі ст. 1 Закону України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» вважають, що зазначені поняття не є тотожними, маючи водночас спільні риси [12]. Зокрема і ті, й інші змушені залишати свої місця проживання з однакових причин, але біженці перетинають кордон, а внутрішньо переміщені особи залишаються на території своїх держав і є їх громадянами. Більш розгорнуте поняття ВПО подано у ст. 1 Закону України № 921-VIII від 24 грудня 2015 р., в якому внутрішньо переміщеною особою визначено «громадянина України, іноземця або особу без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру» [13]. Внутрішньо переміщені особи (ВПО) – це люди, які залишили свої домівки, рятуючись від небезпеки, але не перетнули міжнародний кордон, а залишились на території рідної країни. ВПО перебувають під законним захистом свого уряду. Вони зберігають усі права та захист згідно з міжнародним законодавством з прав людини [14]. Попри те, що окремої міжнародної конвенції про права ВПО не існує, у керівних принципах ООН з питань внутрішнього переміщення права ВПО підтверджуються як такі, що передбачені більш загальними гарантіями в існуючому міжнародному законодавстві з прав людини та гуманітарного права.

Соціальна робота з ВПО має три складові з допомогою яких здійснюються адаптація та акумуляція переселенців: природно-антропологічна, духовно-культурна та агентно-професійна. Сутність функцій соціальної роботи з ВПО та її різних напрямів полягає в тому, щоб надавати постійну підтримку у підвищенні статусу та поліпшенні становища мігранта – з одного боку, та впливати на середовище, в яке ВПО включаються, – з другого. Зміна відносин мігрантів як елементів структури з соціальним середовищем – це функціональна основа цільової детермінації фахівців і відповідно виділення напрямків соціальної роботи з мігрантами та біженцями [15].

Станом на 4 січня 2021 р., за даними Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб, взято на облік 1 459 170 переселенців з тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей і АР Крим [16].

Адаптація ВПО цілком залежить від їх зайнятості. Так, 44 % опитаних вважають робочі місця для ВПО запорукою їх осілости [17]. Відсутність відповідних ресурсів, можливостей конкурувати на ринку праці, отримувати гідну заробітну плату, мати житло і в цілому забезпечувати собі і своїй родині гідне життя змушує більшу частину ВПО повертатися на не підконтрольні Україні території.

На ДСЗ України, яка працює з ВПО, додатково звалений величезний обсяг роботи, яку згідно із нормативними документами не можуть виконувати недержавні установи. Це означає, що проблема зайнятості ВПО досить актуальна [18].

Зайнятість ВПО – це пріоритетний напрям економічної інтеграції приймаючих громад. У 2019 р. зайнятість мігрантів було визнано однією з головних проблем в Україні (на другому місці – проблеми доступу до житла). Так, згідно зі звітом МОП переважна більшість опитаних ВПО (80 %) зазначили, що найчастішими проблемами при пошуку роботи були: відсутність вакансій, незручний графік та низька заробітна плата [19]. Великий відсоток серед ВПО жінок – це результат дії соціальних чинників, оскільки з небезпечних регіонів, перш за все, виїжджали жінки з дітьми. Серед ВПО спостерігається велика міграція, зокрема, вплив осіб чоловічої статі у 2,5–3 рази вищий, ніж осіб жіночої статі – це ще й результат ризику призову або необхідності брати участь у нерегулярних збройних формуваннях тимчасово невідконтрольних територій. Оскільки такі громадяни як нелегальні трудові мігранти за кордоном, в більшості, не мають юридичного та соціального захисту, то вони неконкурентоспроможні на глобальному рівні, а звідси – посилення загрози міграційній та економічній безпеці України [20]. Отже, неналежний рівень зайнятості ВПО має негативні соціально-економічні наслідки як в цілому для України, так і для суспільства зокрема [21, с. 76]. Розглянемо причинно-наслідкові взаємозв'язки цієї проблеми.

По-перше, зайнятість – це фінансова спроможність орендувати/придбати житло, а 64 % ВПО не мають такої можливості. Крім того, вони володіють майном та житлом на окупованій території, за яке не треба сплачувати оренду.

По-друге, середній вік осіб, які повернулись на не підконтрольні Україні території, – 49,6 років. Тобто це найпродуктивніша частка трудових ресурсів, які мають відповідну освіту, сформовані

професійні компетентності, певний досвід, але не змогли професійно реалізуватися через високу конкуренцію, відсутність державної підтримки та соціального захисту зазначеної категорії населення.

По-третє, як вже зазначено вище, ВПО збільшують міграційний наплив. Зокрема це інтелектуальна міграція, яка уповільнює темпи науково-технічного та соціально-економічного розвитку країни.

По-четверте, збільшення міграційного напливу є причиною погіршення сімейних стосунків через довготривалу відсутність членів родин.

Таблиця 1 – Надання послуг Державною службою зайнятості внутрішньо переміщеним особам, що отримали довідку про взяття на облік у січні-жовтні 2020–2021 рр. (відповідно до постанови КМУ від 01.10.2014 № 509)

№	Показники	Україна			Кіровоградська обл.		
		2020 р.	2021 р.	%	2020 р.	2021 р.	%
1	Отримували послуги	14691	14569	99,2	224	227	101,3
2	з них: мали статус безробітного	11296	11106	98,3	165	167	101,2
3	Всього отримали роботу	3524	3335	94,6	38	31	81,6
4	Проходили професійне навчання	743	673	90,6	4	7	175,0
5	Всього брали участь у громадських роботах та інших роботах тимчасового характеру	438	309	70,5	9	8	88,9
6	Отримують допомогу по безробіттю	3485	2017	57,9	51	26	51,0

Джерело: складено автором на основі [22]

Як бачимо з таблиці 1, останні два роки кількість ВПО, які отримували послуги Державної служби зайнятості по Україні, скоротилася, тоді як у Кіровоградській області відповідні показники збільшилися. Розглянемо більш детально структуру зареєстрованих безробітних серед внутрішньо переміщених осіб у регіоні. Кількість зареєстрованих безробітних серед ВПО за останні два роки збільшилась на 40,68 %. Найбільше зареєстрованих безробітних серед ВПО у 2019 та 2020 рр. було жінок – відповідно 71,19 та 66,27 %. За освітнім рівнем серед зареєстрованих безробітних ВПО найбільше було з повною вищою освітою – відповідно 33,9 та 34,94 %. На 20,3 % збільшилась частка безробітних з професійно-технічною освітою, яка становила, відповідно, 22,03 та 26,51 %.

Таблиця 2 – Кількість зареєстрованих безробітних серед внутрішньо переміщених осіб у Кіровоградській області у 2019–2020 рр.

№	Показник	Роки		2020/ 2019 (%)	2020/ 2019 (+/-)
		2019	2020		
1	2	3	4	5	6
1	Усього осіб, з них:	59,00	83,00	40,68	24,00
2	жінки	42,00	55,00	30,95	13,00
3	Питома частка осіб, %	71,19	66,27	-6,91	-4,92
з гр. 1 за освітнім рівнем:					
4	повна вища	20,00	29,00	45,00	9,00
5	Питома частка осіб, %	33,90	34,94	3,07	1,04
6	базова та неповна вища	12,00	10,00	-16,67	-2,00
7	Питома частка осіб, %	20,34	12,05	-40,76	-8,29
8	професійно-технічна	13,00	22,00	69,23	9,00
9	Питома частка осіб, %	22,03	26,51	20,30	4,47
10	повна загальна середня	9,00	17,00	88,89	8,00
11	Питома частка осіб, %	15,25	20,48	34,27	5,23
12	початкова та базова загальна середня	5,00	5,00	0,00	0,00
13	Питома частка осіб, %	8,47	6,02	-28,92	-2,45
з гр. 1 за віковими групами:					
14	15–24 років	3,00	8,00	166,67	5,00
15	Питома частка осіб, %	5,08	9,64	89,56	4,55
16	25–29 років	10,00	12,00	20,00	2,00

Закінчення таблиці 2

1	2	3	4	5	6
17	Питома частка осіб, %	16,95	14,46	-14,70	-2,49
18	30–34 років	9,00	11,00	22,22	2,00
19	Питома частка осіб, %	15,25	13,25	-13,12	-2,00
20	35–44 років	26,00	30,00	15,38	4,00
21	Питома частка осіб, %	44,06	36,14	-17,97	-7,92
22	45–54 років	8,00	11,00	37,50	3,00
23	Питома частка осіб, %	13,56	13,25	-2,26	-0,31
24	55–60 років	3,00	11,00	266,67	8,00
25	Питома частка осіб, %	5,08	13,25	160,64	8,17

Джерело: складено автором на основі [23]

Найбільше безробітних серед ВПО за останні два роки було осіб віком 35–44 років, і ця кількість за останні два роки зросла на 15,38 %.

Березневий Звіт 2019 р. національної системи моніторингу ситуації з внутрішньо переміщеними особами показує, що 6 % ВПО активно шукають роботу і готові почати працювати протягом двох тижнів [19]. 90 % опитаних розповіли про складнощі при пошуку роботи, зокрема це нестача вакансій (58 %) та низька заробітна плата (52 %). Зайнятість ВПО до і після переміщення – досить суттєва різниця за галузевим розподілом. Наприклад зайнятість ВПО у промисловому секторі знизилась на 6 % після переміщення серед осіб віком 18–59 років. Незбіг зайнятості ВПО по галузях, в яких вони працювали, пояснюється: по-перше, регіональними особливостями, про що було зазначено вище; по-друге, сприйняттям ВПО у приймаючих громадах як потенційної загрози; по-третє, недобросовісністю в оплаті праці ВПО роботодавцями тощо. Розглянемо ці проблеми докладніше. До переміщення більшість ВПО були зайняті у важкій або гірничій промисловості Донбасу, тоді як більшість регіонів їх переселення – сільськогосподарські і потребують працівників з іншими професіями і фаховими навичками та вміннями.

Сприйняття безробітних ВПО як потенційної загрози дуже часто призводить до соціальних, міжособистісних та економічних конфліктів. Першочергово треба вирішувати питання ВПО із дитячими садочками, школами, житлом, також ВПО часто займають більш «дешеві» вакансії, на які неохоче погоджуються члени громад, – все це негативно сприймається членами громад.

Роботодавці, користуючись важким фінансовим становищем ВПО, часто занижують розмір заробітної плати або детінізують її; пропонують нижчі посади порівняно з їхнім попереднім місцем роботи. Додаткові витрати на вирішення побутових проблем ВПО також негативно сприймаються роботодавцями та приватними підприємцями, вони неохоче беруть таких працівників, сплачують їх перекваліфікацію та навчання. Це, в свою чергу, ускладнює бізнес-планування та прогнозування фінансових результатів.

ВПО мають проблеми із медичним обслуговуванням у закладах охорони здоров'я, що негативно впливає на фізичний стан та здоров'я і перешкоджає зайнятості.

Проте, на думку Ю. Муромцевої, «...зайнятість ВПО має і позитивні наслідки:

1. Працеспроможні мігранти мають можливість для реалізації своїх здібностей на новій території, підвищувати рівень кваліфікації, поліпшити матеріальне становище.

2. Зростання конкуренції з переміщеними фахівцями призводить до зростання продуктивності.

3. Зайняті ВПО здійснюють грошові перекази і відбувається приплив грошової маси на територію.

4. ВПО соціально адаптовуються та інтегруються в ментальних регіональних громадах, це, в свою чергу, підвищує їх самооцінку та налагоджує повноцінне соціально активне життя.

5. Відбувається нівелювання стереотипів щодо поділів регіонів України на більш чи менш «свідомо українські», і як результат відбувається послаблення соціальної напруженості» [24, с. 128].

Спостерігається зростання довіри до української влади та державної політики, до національної стратегії розвитку України. Так, Постановою «Про затвердження Основних напрямів розв'язання проблем зайнятості внутрішньо переміщених осіб на 2015–2016 роки» [25] були передбачені заходи, реалізація яких дозволила б забезпечити зайнятість та знизити рівень безробіття серед ВПО. Наприклад з 2016 р. було запроваджено виплату одноразової допомоги ВПО для організації підприємницької діяльності.

Виходячи із результатів проведеного дослідження, вважаємо за доцільне запропонувати, зокрема, такі напрями проведення соціальної роботи з ВПО: створення умов для самопомоги, вияву власної активності ВПО для відбудови свого життя; проведення роботи в суспільстві та громадах щодо покращення толерантності, культури миру як основи успішної соціальної адаптації мігрантів.

Обговорення результатів. Отже, для збалансування зобов'язань держави перед клієнтами та її можливостей щодо соціальних виплат потрібно реформувати та удосконалити чинну законодавчу базу системи соціальних послуг у найближчій перспективі.

Висновки. Проведене дослідження дає нам можливість сформулювати основні проблеми соціальної роботи з ВПО: дистанційність сімей ВПО, їх майже повний розрив з минулим життям, необхідність адаптації до нових умов проживання практично з нуля, майже без необхідного майна та зі значними психологічними проблемами. Створення умов для самопомоги, покращення толерантності та інші напрями проведення соціальної роботи з ВПО сприятимуть успішній їхній адаптації.

Список використаних джерел

1. Баранник Л. Б. Соціальний захист громадян: навч. посіб. Дніпропетровськ: Дніпропетр. держ. фін. акад., 2010. 276 с.
2. Соціальна робота у сфері зайнятості населення / за ред. В. В. Харабет, А. І. Андрущенко, В. М. Ніколаєвського. Маріуполь: Новий світ, 2012. 568 с.
3. Walter J. A., Ahearn F. L., Jr. Displaced people. *The Encyclopedia of Social Work* [Mizrahi T., Davis L.]. Washington, DC: NASW Press; Oxford, New York: Oxford University Press, 2008. Vol. 4. P. 73–76.
4. Pedersen D. Political violence, ethnic conflict and contemporary wars: Broad implications for health and social well-being. *Social Science and Medicine*. 2002. Iss. 55. P. 175–190.
5. Kabachnik P., Regulska J., Mitchneck B. Where and when is home? The double displacement of Georgian IDPs from Abkhazia. *Journal of Refugee Studies*. 2010. Vol. 23. №. 3. P. 315–336.
6. Балакірева О. Спектр проблем вимушених переселенців в Україні: швидка оцінка ситуації та потреб. *Вимушені переселенці в Україні: питання термінового та середньострокового реагування*: матеріали круглого столу, (9 лип. 2014 р.). URL: <http://www.uisr.org.ua/news/36/83.html>
7. Katchanovski I. The separatist conflict in Donbas: A violent break-up of Ukraine? *Negotiating Borders: Comparing the Experience of Canada, Europe, and Ukraine, International Conference* (Edmonton, Oct. 16–17, 2014). URL: <http://tiny.cc/ui5nqx>
8. Конституція України: офіц. текст. Київ: КМ, 2013. 96 с. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр/96> (дата звернення: 25.09.2021).
9. Офіційний сайт Школи соціальної роботи імені професора Володимира Полтавця. URL: <https://ssw.ukma.edu.ua/node/6> (дата звернення: 25.09.2021).
10. Журба І. О. Підготовка фахівців з соціального забезпечення в Черкаському державному технологічному університеті. *Партнерство роботодавця та закладу вищої освіти: підготовка конкурентоспроможного фахівця у галузі соціальної роботи*: матеріали конф., зб. тез круглого столу, 2020. С. 19–23.
11. Muzychenko A., Hlevatska N., Yakushev O. Studying and borrowing of advanced foreign experience in professional training of civil servants for Ukraine. *Bulletin of the Cherkasy Bohdan Khmelnytsky National University. Economic Sciences*. 2020. Iss. 3. P. 82–92.
12. Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3671-17#Text> (дата звернення: 25.09.2021).
13. Про внесення змін до деяких законів України щодо посилення гарантій дотримання прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/921-19#Text> (дата звернення: 25.09.2021).
14. УВКБ ООН в Україні: веб-сайт. URL: <https://www.unhcr.org/ua/%D0%B2%D0%BD%D1%83%D1%82%D1%80%D1%96%D1%88%D0%BD%D1%8C%D0%BE-%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BC%D1%96%D1%89%D0%B5%D0%BD%D1%96-%D0%BE%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%B8-%D0%B2%D0%BF%D0%BE> (дата звернення: 25.09.2021).
15. Сухина Є. Особливості роботи з внутрішньо переміщеними особами. URL: <http://iqholding.com.ua/articles/osoblivosti-roboti-z-vnutrishno-peremishchenimi-osobami> (дата звернення: 25.09.2021).
16. Урядовий портал Мінсоцполітики: веб-сайт. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/minsocpolitiki-oblikovano-1-459-170-vnutrishno-peremishchenih-osib> (дата звернення: 25.09.2021).
17. Звіт про проведення дослідження соціальної інтеграції у громадах-партнерах проекту. *Інтеграція ВПО у громадах України*: робочі матеріали проекту. Міжнар. організація з міграції, 2016. URL: http://pleddg.org.ua/wp-content/uploads/2016/05/IDP_REPORT_PLEDDG_edited_09.06.2016.pdf (дата звернення: 25.09.2021).

18. Балусєва О. В. Формування підходів до вирішення проблем внутрішньо переміщених осіб. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2015. № 4. С. 16–23.
19. Зайнятість ВПО: Звіт національної системи моніторингу ситуації з внутрішньо переміщеними особами. URL: http://ukraine.iom.int/sites/default/files/nms_round_13_ukrainian.pdf (дата звернення: 25.09.2021).
20. Романюк М. Д. Міграційні загрози національній безпеці України: сучасні виклики, проблеми подолання [Електронний ресурс]. *Демографія та соціальна економіка*. 2015. № 3. С. 99–111 (дата звернення: 25.09.2021).
21. Лібанова Е. Вплив зовнішньої міграції на соціально-економічний розвиток України. *Економіка України*. 1993. № 8. С. 76–80.
22. Офіційний сайт Державного центру зайнятості: веб-сайт. URL: <https://www.dcz.gov.ua/analytics/69> (дата звернення: 25.09.2021).
23. Офіційний сайт Кіровоградського обласного центру зайнятості: веб-сайт. URL: <https://kid.dcz.gov.ua/analytics/65> (дата звернення: 25.09.2021).
24. Муромцева Ю. І. Внутрішньо переміщені особи в Україні та їх вплив на ринок праці регіону. *Економіка: зб. наук. пр. Харків. нац. педагог. ун-ту імені Г. С. Сковороди*. 2015. Вип. 15. С. 124–131. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkhnpu_eko_2015_15_14
25. Філяк М. С., Завадовська Ю. Ю. Тенденції соціально-економічної адаптації ВПО у приймаючих громадах Сходу та Півдня України у 2015-16 рр. *Причорноморські економічні студії*. 2017. Вип. 13 (2). С. 166–170. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2017_13%282%29__34

References

1. Baranyk, L. B. (2010), *Social protection of citizens: textbook*, Dnipropetrovsk: Dnipropetr. state fin. acad., 276 p. [in Ukrainian].
2. *Social work in the field of employment* (2012), in V. V. Kharabet, A. I. Andryushchenko, V. M. Nikolaevsky (eds.), Novyi svit, Mariupol, 568 p. [in Ukrainian].
3. Walter, J. A., Ahearn, F. L., Jr. (2008), "Displaced people", *The Encyclopedia of Social Work* [Mizrahi T., Davis L.]. NASW Press, Washington, DC; Oxford University Press, Oxford, New York, vol. 4, pp. 73-76.
4. Pedersen, D. (2002), "Political violence, ethnic conflict and contemporary wars: Broad implications for health and social well-being", *Social Science and Medicine*, iss. 55, pp. 175-190.
5. Kabachnik, P., Regulska, J., Mitchneck, B. (2010), "Where and when is home? The double displacement of Georgian IDPs from Abkhazia", *Journal of Refugee Studies*, vol. 23, no. 3, pp. 315-336.
6. Balakirieva, O. (2014), "The range of problems of IDPs in Ukraine: a quick assessment of the situation and needs", *Forced Migrants in Ukraine: Issues of Urgent and Medium-term Response: Proceedings of the Round Table* (July 9, 2014), available at: <http://www.uisr.org.ua/news/36/83.html> [in Ukrainian].
7. Katchanovski, I. (2014), "The separatist conflict in Donbas: A violent break-up of Ukraine?", *Negotiating Borders: Comparing the Experience of Canada, Europe, and Ukraine, Proceedings of the International Conference* (Edmonton, Oct. 16-17, 2014), available at: <http://tiny.cc/ui5nqx>
8. Constitution of Ukraine: official text (2013), КМ, Kyiv, 96 p. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr_96 (accessed 25 Sept., 2021) [in Ukrainian].
9. Official site of the School of Social Work named after Professor Volodymyr Poltavets, available at: <https://ssw.ukma.edu.ua/node/6> (accessed 25 Sept. 2021) [in Ukrainian].
10. Zhurba, I. O. (2020), "Training of social security specialists at Cherkasy State Technological University", *Partnership of employer and institution of higher education: Training of a competitive specialist in the field of social work: Conference Proceedings, Collection of Round Table Thesis*, pp. 19-23 [in Ukrainian].
11. Muzychenko, A., Hlevatska, N., Yakushev, O. (2020), "Studying and borrowing of advanced foreign experience in professional training of civil servants for Ukraine", *Bulletin of the Cherkasy Bohdan Khmelnytsky National University. Economic Sciences*, iss. 3, pp. 82-92 [in Ukrainian].
12. "On Refugees and Persons in Need of Additional or Temporary Protection", Law of Ukraine, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3671-17#Text> (accessed 25 Sept. 2021) [in Ukrainian].
13. "On Amendments to Certain Laws of Ukraine on Strengthening Guarantees of Respect for the Rights and Freedoms of Internally Displaced Persons", Law of Ukraine, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/921-19#Text> (accessed 25 Sept. 2021) [in Ukrainian].
14. UNHCR in Ukraine: website, available at: <https://www.unhcr.org/ua/%D0%B2%D0%BD%D1%83%D1%82%D1%80%D1%96%D1%88%D0%BD%D1%8C%D0%BE-%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BC%D1%96%D1%89%D0%B5%D0%BD%D1%96-%D0%BE%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%B8-%D0%B2%D0%BF%D0%BE> (accessed 25 Sept. 2021) [in Ukrainian].
15. Sukhyna, Ye., "Features of work with internally displaced persons", available at: <http://iqholding.com.ua/articles/osoblivosti-roboti-z-vnutrishno-peremishchenimi-osobami> (accessed 25 Sept. 2021) [in Ukrainian].

16. Government portal of the Ministry of Social Policy: website, available at: <https://www.kmu.gov.ua/news/minsocpolitiki-oblikovano-1-459-170-vnutrishno-peremishchenih-osib> (accessed 25 Sept. 2021) [in Ukrainian].
17. Report on the Study of Social Integration in the Partner Communities of the Project. Integration of IDPs in Ukrainian Communities: working materials of the project (2016), International Organization for Migration, available at: http://pleddg.org.ua/wp-content/uploads/2016/05/IDP_REPORT_PLEDDG_edited_09.06.2016.pdf (accessed 25 Sept. 2021) [in Ukrainian].
18. Baluieva, O. V. (2015), "Formation of approaches to solving the problems of internally displaced persons", *Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia*, no. 4, pp. 16-23 [in Ukrainian].
19. IDP Employment: Report of the National IDP Monitoring System, available at: http://ukraine.iom.int/sites/default/files/nms_round_13_ukrainian.pdf (accessed 25 Sept. 2021) [in Ukrainian].
20. Romaniuk, M. D. (2015), "Migration threats to the national security of Ukraine: modern challenges, problems of overcoming" [Electronic resource], *Demohrafiia ta sotsialna ekonomika*, no. 3, pp. 99-111 (accessed 25 Sept. 2021) [in Ukrainian].
21. Libanova, E. (1993), "The impact of external migration on the socio-economic development of Ukraine", *Ekonomika Ukrainy*, no. 8, pp. 76-80 [in Ukrainian].
22. Official site of the State Employment Center: website, available at: <https://www.dcz.gov.ua/analytics/69> (accessed 25 Sept. 2021) [in Ukrainian].
23. Official site of the Kirovohrad Regional Employment Center: website, available at: <https://kid.dcz.gov.ua/analytics/65> (accessed 25 Sept. 2021) [in Ukrainian].
24. Muromtseva, Yu. I. (2015), "Internally displaced persons in Ukraine and their impact on the region's labor market", *Ekonomika*: coll. of sci. works of Kharkiv National Pedagogical University named after G. S. Skovoroda, iss. 15, pp. 124-131, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkhnp_eko_2015_15_14 [in Ukrainian].
25. Filiak, M. S., Zavadovska, Yu. Yu. (2017), "Trends in socio-economic adaptation of IDPs in the host communities of Eastern and Southern Ukraine in 2015-16", *Prychornomorski ekonomichni studii*, iss. 13 (2), pp. 166-170, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2017_13%282%29__34 [in Ukrainian].

I. O. Zhurba, O. V. Yakushev, O. E. Gubar, L. Yu. Ternova, N. S. Samara

SOCIAL WORK AS A COMPONENT OF THE POLICY OF SOCIAL PROTECTION OF INTERNALLY DISPLACED PERSONS IN THE REGION

The article examines the categories of "social protection" and "social work". It is established that the system of social services is based on the legal framework and in order to improve its quality in the near future the latter needs to be reformed and improved. It is determined that in addition to the imperfection of the legal framework for the organization of social work, its quality is deteriorated by such factors as: limited material and financial resources of social organizations, services, institutions, including lack of funds in local governments; incoordination of actions of social services of different directions; lack of highly qualified social work specialists; low social status and salaries of social workers; weak development of the third sector of social work. The legal framework on the rights of IDPs has been analyzed and it has been established that the latter are under the legal protection of the Ukrainian government and retain all rights and protection under international human rights law. Research has shown that social work with IDPs contains natural-anthropological, spiritual-cultural and agent-professional components through which the adaptation and acculturation of migrants is carried out. It has been established that the functions of social work with IDPs provide ongoing support, increase status, improve the situation of migrants and affect the environment into which they integrate. Adaptation of IDPs depends entirely on their employment and its low level has negative socio-economic consequences for Ukraine as a whole and for society in particular. The article considers the main cause-and-effect relationships of this problem. The state of employment of IDPs in Ukraine and Kirovohrad region is analyzed and directions for improving the quality of social work with IDPs in the region are proposed.

Keywords: social work, social protection, social protection policy, internally displaced persons (IDPs).

Стаття надійшла до редакції 03.12.2021

DOI 10.24025/2306-4420.63.2021.250455

Журба І. О., канд. екон. наук, доцент, завідувач кафедри соціального забезпечення,
Черкаський державний технологічний університет
e-mail: i.zhurba@chdtu.edu.ua
ORCID 0000-0003-2461-0789

Zhurba I. O., Ph.D. in Economics, Docent, Head of the Social Security Department,
Cherkasy State Technological University

Якушев О. В., канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри соціального забезпечення,
Черкаський державний технологічний університет
e-mail: aleksandro@i.ua
ORCID 0000-0002-0699-1795

Yakushev O. V., Ph.D. in Economics, Docent, Associate Professor at the Social Security Department,
Cherkasy State Technological University

Губар О. Є., канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри соціального забезпечення,
Черкаський державний технологічний університет
e-mail: sash_@ukr.net
ORCID 0000-0003-4051-616X

Gubar O. E., Ph.D. in Economics, Docent, Associate Professor at the Social Security Department,
Cherkasy State Technological University

Тернова Л. Ю., канд. екон. наук, доцент кафедри соціального забезпечення,
Черкаський державний технологічний університет
e-mail: ternova21@gmail.com
ORCID 0000-0002-3395-4025

Ternova L. Yu., Ph.D. in Economics, Associate Professor at the Social Security Department,
Cherkasy State Technological University

Самара Н. С., викладач кафедри соціального забезпечення,
Черкаський державний технологічний університет
e-mail: n.samara@chdtu.edu.ua
ORCID 0000-0001-9881-806X

Samara N. S., Lecturer at the Social Security Department, Cherkasy State Technological University